

Sobre l'establiment dels primers membres de la casa de Bordils a Inca (s. XIV i XV): notícies a l'arxiu Villalonga-Boneo

XVIII JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

doi: 10.3306/JELINCA.18.67

Lluís Gómez-Pujol¹ i Maria Roig López²

1: doctor en Geografia. Adreça electrònica: lgomez-pujol@uib.cat

2: llicenciada en Filologia Catalana. Adreça electrònica: mroig@iessonpacs.cat

Paraules clau: Inca, Bordils, ciutadans militars, genealogia.

Resum. *D'ençà del treball sobre la genealogia dels Bordils de Ramis d'Ayreflor (1905) –en el marc de les famílies extingides del braç noble mallorquí– hom pren com a genearca de la nissaga Guillem de Bordils i se n'especula la probable filiació gironina. Tanmateix la proposta de Ramis no està exempta de certes contradiccions. Així les coses, el present treball, a partir de la documentació de l'Arxiu Villalonga-Boneo, malda per reconstruir la genealogia d'una nissaga acomodada, de poder, a l'Inca dels segles XIV i XV. La revisió documental també ha permès d'aprofundir en la filiació gironina de la nissaga dels Bordils.*

Keywords: Inca, Bordils, nobility, genealogy.

Abstract. *The well-known historian Ramis d'Ayreflor published in 1905 the genealogy of the Bordils among their preliminary studies on the extinct nobiliary families from Mallorca. Since then it is acknowledged that Guillem Bourdils was the founder of the stock and also it is envisaged a Girona (Northern Catalonia) filiation. Nevertheless their contribution is not free of criticism. This paper focuses on the Bordils genealogy, one of the relevant families in Inca during the XIV and XV centuries, using the available documentation at the Villalonga-Boneo Archive. From this corpus we also address the Girona (Northern Catalonia) filiation.*

1. Introducció

La reconstrucció genealògica de famílies per a l'edat mitjana tardana no és una tasca fàcil. Entre d'altres entrebancs, Barceló (2013) apunta com a principals causes que dificulten l'establiment de genealogies completes: la repetició de noms de pila, l'ús d'un sol llinatge, la complexitat dels instruments i de la seva lectura, o les llacunes de dades per manca de registres en les sèries documentals, bé perquè aquests s'han perdut, bé perquè s'han fet malbé. Això no obstant, existeixen famílies que, atesa la importància i les estructures de poder que assoliren, han deixat un rastre documental en els arxius gens menyspreable. Els Bordils, en el context de la vila d'Inca dels segles XIV i XV i també posteriors, en són una d'elles. De fet, diversos membres de la casa de Bordils foren batles reials d'Inca i batles generals de Mallorca durant els s. XIV, XV i en segles posteriors foren assíduament consellers del Gran i General Consell per l'estament dels ciutadans militars, jurats en cap del Regne o regidors perpetus de l'Ajuntament de Palma.

L'existència a l'Arxiu Villalonga-Boneo¹ (AVB) d'un nombre elevat d'instruments relatius als Bordils, així com el fet de comptar amb un inventari catalogat i comentat, i també amb un índex onomàstic, és molt probable que fes decidir l'insigne historiador Ramis d'Ayreflor de dedicar un dels seus primers treballs relatius a les famílies extingides del braç noble mallorquí als Bordils² (Ramis d'Ayreflor, 1905). Mig segle abans, Joaquim Maria Bover³ hauria publicat les seves esparses notes sobre els Bordils al *Nobiliario mallorquí* (Bover, 1850).

Ambdós autors –referències clàssiques a la historiografia mallorquina–, malgrat les diferents reputacions quant als mètodes i abast de la seva recerca historiogràfica,⁴ considerarien com a genearca de família Guillem de Bordils, el qual com a diputat de

- 1 Joan Baptista de Bordils i de Tamarit, capità del Cos de Milícies Provincials de Palma, cavaller de Calatrava, morí el 1808. Era l'únic mascle de cinc germans, motiu pel qual el fideïcomís de rigorosa agnació, morts tots els seus oncles o sent aquests cavallers professos santjoanistes, passà a la seva germana Elionor de Bordils i de Tamarit, muller que era de Francesc Villalonga i de Vallés (Villalonga-Escalada). Bona part dels béns lliures de Joan Baptista s'atorgaren en forma de deixa pia a la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat de Palma. Elionor de Bordils feu hereu del patrimoni Bordils el seu nét Martí Maria de Boneo Villalonga, qui a la seva vegada decretà hereu usufructuari el seu cosí germà –també nét d'Elionor Bordils– Francesc de Villalonga i d'Escalada i hereu dels béns que es reservà de dita donació (entre ells Son Bordils i Can Bordils) a Manuel de Villalonga-Escalada i Pérez, nebot valencià seu, que a la vegada estava casat amb la seva neboda Emília de Boneo i Font.
- 2 Emília Villalonga Sande (†1998) explicà en una entrevista (18.11.1994) que en vida del seu senyor avi, don Manuel de Villalonga-Escalada i Pérez, Ramis d'Ayreflor consultà l'arxiu de Can Bordils i tengué accés al *Libro de recopilaciones de los instrumentos y documentos del Archivo de la Casa de Don Juan Burdils y de Tamarit*. De fet al seu article del BSAL cita l'esmentat don Manuel com a propietari de Can Bordils i sisè nét de Francisca Sureda-Sanglada i Despuig. Don Manuel de Villalonga-Escalada era, tanmateix, besnét de dona Elionor de Bordils i de Tamarit.
- 3 Bover també hauria freqüentat Can Bordils atesa la seva relació amb D. Martí M. Boneo Villalonga (†1852), a qui dedicà de pròpia mà la *Historia general del Reino de Mallorca* –que encara avui es conserva–, a més d'elaborar els informes per tal d'evitar l'enderrocament de l'arc de l'Almudaina, al carrer homònim que uneix Can Bordils amb Cal Canonge Bordils –llavors propietat dels Càffaro–, que li foren encomanats pel susdit Boneo (*vid.* Murray & Pascual, 1999).
- 4 No poden passar-se per alt els comentaris crítics a propòsit dels mètodes i les fonts de Bover fets per Muntaner (1983) i Muntaner & Morey (1999), i que no fan altra cosa que posar de manifest les nombroses consignacions errònies i confusions del *Nobiliario mallorquí*. A tall d'exemple, Bover a l'entrada dels Bordils consignaria de forma errònia les seves armes (tres pals d'atzur sobre camp d'or, quan realment en són només dos). Això, tot i que de ben segur contemplà a la Sala de Mitjans de Can Bordils la galeria d'avantpassats on, com a mínim, a quatre retrats (don Joan Baptista de Bordils Truyols Sureda-Sanglada, don Joan de Bordils Truyols Dameto, don Joan Baptista de Bordils i de Tamarit, don Joan de Villalonga i de Bordils), hi eren representades les armes dels Bordils i fins i tot, en algun d'ells, a dos dels quarters. Bover només tractaria dels membres de la família Bordils a partir del s. XVII, excepció feta de Guillem Bordils, síndic de la vila d'Inca que jurà fidelitat a Pere IV en el marc de les conteses entre el Casal de Barcelona i la Dinastia Privativa.

la vila d'Inca reté homenatge al rei Pere “el Cerimoniós” el 1343. Tanmateix Ramis d'Ayreflor no en conclougué una filiació sòlida, i succeeix Guillem de Bordils per Bernat de Bordils –*considerado hijo del anterior (sic)*–, tot i que al maridar-lo amb Blanca Pont ens ubica en el darrer terç del s. XIV.⁵ A més a més, en el detall de l'arbre genealògic el fa batle d'Inca el 1399, tot forçant una longevitat dels geneaques dels Bordils inusual per a l'època. Igualment sobta⁶ que, havent tengut accés a l'arxiu dels Bordils, se li passàs per alt la presència d'instruments amb individus de la casa de Bordils anteriors al Bernat a qui pren per fill Guillem Bordils, així com d'altres previs al propi Guillem. Comptat i debatut, una de les altres contribucions de Ramis d'Ayreflor és la d'estalonar una possible filiació gironina per als Bordils de Mallorca atenent a dos arguments: en primer lloc, l'existència d'una vila homònima a la riba del Ter, a tocar de Girona, i en segon lloc, la cita d'instruments del Capítol de la Seu de Girona de mitjan s. XIV que esmenten en diferents transaccions els Bordils.

Així les coses, el present treball –que té un caràcter estrictament documental– malda per revisar la presència de diferents individus de la família Bordils a la vila d'Inca durant els segles XIV i XV i desentrellar la seva genealogia, així com els possibles lligams amb els Bordils principatins profusament documentats a la Girona del s. XIV.⁷

2. Materials

La base del present treball descansa sobre el contingut del *Libro de recopilaciones de los instrumentos y documentos del Archivo de la Casa de Don Juan Burdils y de Tamarit*.⁸ L'LRCB l'integren tres volums de 30 x 22 x 8 cm, tot sumant 2.300 pàgines en un estat de conservació òptim, enquadernats de cartoné amb tapes de pell repujada, claus de bronze i filigranes de pa d'or. Dites recopilacions són el producte de la catalogació i descripció de cada un dels instruments i documents que integren l'arxiu de la casa de Bordils, així com el seu estat de conservació i ubicació a la biblioteca –llibreria– i les papereres-prestatgeries elaborades *ex profeso*.⁹

5 El contracte matrimonial entre Bernat de Bordils i la seva segona esposa, Blanca Pont, que abans ho havia estat de Guillem Ferragut, data de 1375 (AVB, LRCB 1: 547-548). Efectivament, el 1399 consta que un Bernat Bordils era batle d'Inca (AVB, LRCB 1: 549), però tant en un cas com en l'altre ens ubica cinquanta anys després del jurament de Guillem davant Pere IV, fet que per a l'època és un marc cronològic força dilatat.

6 Una explicació plausible de l'absència de referències és que Ramis d'Ayreflor es limitàs a la consulta dels instruments relatius als testaments i contractes matrimonials, i passàs per alt els referents a les compravendes, censals i proves nobiliàries en què es troben la majoria d'instruments que es detallaren en el present treball.

7 El prestigiós medievalista Christian Guilleré (1994) documenta profusament els Bordils, la seva activitat comercial, el seu paper com a juristes i la seva participació en el govern de la Girona del s. XIV i en el servei al Casal de Barcelona.

8 D'ara en endavant, se citarà com LRCB. Existeix una còpia de l'LRCB (*com. pers.* Alfonso Enseñat de Villalonga) en poder dels descendents d'Antoni Villalonga y Pérez. Dita còpia té la seva raó de ser en la redistribució voluntària (donada a Palma a 22 de juliol de 1812 davant el notari Jordi Colomar), a la qual procedí Martí Maria Boneo de Villalonga (1784-1852) a favor del seu cosí-germà Francesc de Villalonga y d'Escalada (1788-1876), respecte del llegat de la Casa de Bordils que el primer havia rebut íntegrament de la seva senyora àvia Elionor de Bordils i de Tamarit. Tanmateix, Martí Maria Boneo retingué una part del patrimoni Bordils, del qual nomenà hereu usufructuari Francesc de Villalonga i d'Escalada, i propietari Manuel de Villalonga y Pérez, fill de l'avantdit, que arran del seu matrimoni amb Elionor Boneo Font –neboda del dit Martí Boneo– obriria la línia menor dels Villalonga-Escalada coneguda com Villalonga-Boneo o Villalonga-Escalada de l'Almudaina o de Can Bordils. Entre d'altres els Villalonga-Boneo retingueren Son Bordils i tots els rafals associats –el gran Son Bordils que descriuria l'Arxiduc– a Inca i Sencelles, Cúber a Escorca, s'Alqueria Fosca a Campos, a més de Can Bordils a Palma.

9 Les papereres que són citades en el propi LRCB i que apareixen a diferents inventaris s'han conservat fins a l'actualitat repartides entre els descendents de don Manuel Villalonga Alomar, tot i el desmantellament parcial dels interiors de Can Bordils després de la seva venda a la família del notari Unzue, a finals de la dècada dels anys 30 del segle passat.

La compilació fou ordenada per don Joan Baptista de Bordils i de Tamarit.¹⁰ S'inicià el 1773 i finalitzà el 1779. En tengueren cura el seu procurador, el Sr. Gaietà Feliu, notari, i el prevere Joaquim Vall-llosera.¹¹ L'interès de l'LRCB radica que, d'una banda, suposa un inventari de tot el corpus documental de la casa de Bordils, a més de classificar aquells documents que afecten pròpiament la Casa Bordils així com els derivats de la successió de diferents fideïcomisos (Perelló, Sureda-Sanglada, Masblanc, Puigdorfila i Villalonga de Sóller) o la porció –via Berga– de la Cavalleria de la Galera, així com plets, actes matrimonials i documents de noblesa, entre d'altres. A més a més, l'LRCB compta amb un exhaustiu índex onomàstic mitjançant el qual poden identificar-se els diferents individus i les actes en què intervenen. Així doncs, gràcies a l'LRCB és possible identificar-ne els diferents instruments, conèixer-ne el contingut, els individus que hi són esmentats, la data del document i el notari que en dóna fe i, el que és més important, ubicar el document original a la llibreria de Can Bordils. Tanmateix, els Villalonga-Boneo, que per herència reberen l'Arxiu Bordils, hagueren de desprendre's tant de Can Bordils com de les terres d'Inca poc després de la Guerra Civil. L'Arxiu, que d'ara en endavant designaren com Villalonga-Boneo (AVB) perquè integrà instruments de les famílies que succeïren els Bordils, sortí físicament de Can Bordils, encara que per ara es conserven una bona part¹² dels pergamins i documents originals substanciats a l'LRBC, això sí, sense l'ordenació i classificació que imposà el prevere Vall-llosera a finals del s. XVIII.

Així les coses, tot i tractar-se d'una aportació a la Història de l'edat mitjana tardana, la font principal d'informació del present treball és un document del s. XVIII, per bé que en la majoria dels casos, especialment aquells relatius a testaments, contractes matrimonials o l'agregació de terres que donarien lloc a Son Bordils, s'han pogut localitzar i consultar els documents originals degudament consignats i descrits a l'LRCB. En concret, s'hi han identificat un total de 77 instruments en què s'esmenten específicament membres de la casa de Bordils durant els s. XIV i XV. Els documents s'han transcrit i s'ha implementat una base de dades en la qual s'ha detallat la naturalesa de l'instrument, la data, els atorgants i/o beneficiaris, els testimonis, el notari que dona validesa al document, així com la cita que permetia la seva localització a l'LRCB, i la localització a la llibreria de Can Bordils, per tal de poder consultar, en cas de conservar-se, l'instrument original. Addicionalment, s'hi han generat camps en els quals es consigna la relació entre les persones que figuren en el text per tal de desentrellar la genealogia de la casa. També s'ha tengut especial cura de recollir la informació relativa a les activitats o càrrecs institucionals dels diferents individus.

10 *Vid.* nota 1.

11 En el plec de rebuts, censals i obres pies de 1771 a 1807 de don Joan de Bordils i de Tamarit hi consta: "El infraescrito Joachin Valllossera Pro. Recibi de Dn. Juan Burdils Sureda Sanglada y Tamarit por mano de Cayetano Feliu Notario Cien libras de Moneda de Mallca. á saber 221 13s 4d en meses pasados y las restantes en el dia de la fecha. Y son á cuenta de la gratificación por el trabajo de componer el Archivo de su casa en cantidad de seiscientos pesos sencillos cuyo resto tenemos acordado me satisfará à razón de 100 p sencillos cada año. Palma 21 Agosto de 1778. Son 100 l. Joachin Valllossera Pro".

12 El testimoni oral d'una de les besnétes de don Manuel de Villalonga y Pérez, dona Concepció de Muntaner i Villalonga, tot havent passat per ara els 104 anys d'edat, explica com arran de la sortida de Can Bordils es vengueren "covos i covos" de paper –entre ells documents de l'Arxiu– per a fer pasta de paper, ja que a la nova residència dels "porticos" no hi havia prou espai per a tot allò que tenien a Can Bordils.

3. Sobre la presència dels Bordils a Inca als s. XIV i s. XV

3.1. Els instruments i la seva naturalesa

Del buidatge de l'LRBCB, se'n desprèn l'existència de 77 instruments dels s. XIV i XV en els quals es fa referència explícita al Bordils (taules 1 i 2). Els més antics daten de 1302 (fig. 1), mentre que de forma arbitrària s'ha decidit aturar el buidatge el 1486, coincidint amb tot el seguit de documents relatius a la figura de Gaspar de Bordils i de Santjoan, que seria el primer membre de la seva nissaga que s'instal·laria permanentment a Ciutat. També perquè és el moment en què es produeix la primera escissió dels Bordils en dues branques: els Bordils de Son Bordils i els Bordils d'Albarca.¹³

El 44 % dels instruments inventariats són del s. XIV, mentre que el 66 restant ho són del XV. De fet, el document més antic referenciat a l'LRBCB és el contracte matrimonial entre Bernat de Bordils i Saura Perelló,¹⁴ filla de Bernat Perelló i Maria, que es constituí a 6 de maig de 1302 davant el notari Jaume Borrell, setanta-tres anys després de la Conquesta. Bernat Perelló constituí la dot de la seva filla en 112 morabatins i mig, en or, en pagament de tots els seus drets paterns i materns, mentre que Bernat confessà haver rebut dita quantitat i n'augmentà la dot en cinquanta-sis morabatins i mig. El més interessant és que com a testimoni hi actuà Francesc de Bordils, sense que s'hi especifiqui si es tracta del pare –com és habitual en els contractes matrimonials– o bé d'un germà de Bernat.

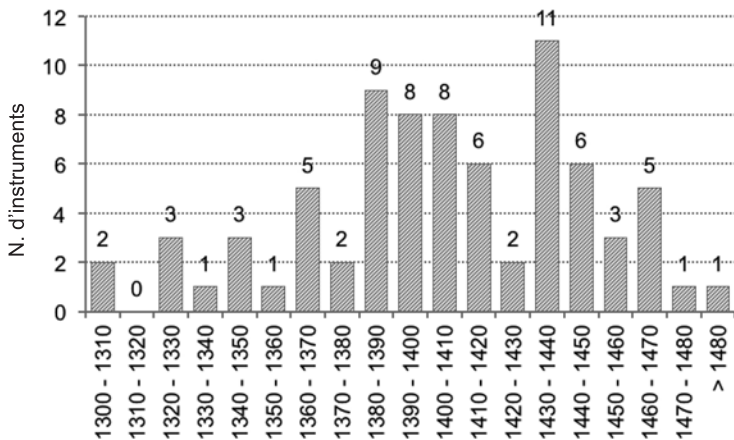

Figura 1. Abast temporal dels instruments de l'AVB on se citen membres de la casa de Bordils

¹³ Felip de Bordils, fill de Joan Bordils i d'Anselma Fuster, havia adquirit la possessió d'Albarca i el rafal contigu des Cosconar, a més d'heretar del seu pare tots els béns d'Inca. Es casà dos cops, el primer amb Elionor de Santjoan i el segon amb Isabel d'Olesa. En el seu testament deixà tots els béns d'Inca a Gaspar Bordils, fill del primer matrimoni, mentre que reservà els béns d'Escorca a Joan Bordils, fill del segon matrimoni. Així, al s. XVI naixerien dues branques dels Bordils conegudes com Bordils de Son Bordils i Bordils d'Albarca. Dites branques tornarien a reunir-se el s. XVII arran del matrimoni de Jerònia Bordils-Morey i de Berga, dels Bordils de Son Bordils, amb Tomàs de Bordils i Nadal, dels Bordils d'Albarca.

¹⁴ AVB, LRBC 1: 89-90. *Faxo* A1, núm. 11.

Any	Localització	Descripció	Individus	Comentari	Data	Loc. AVB
1302	LRCB 1: 89-90	Cartes matrimonials de Bernat Bordils i Saura Perelló	Bernat, Francesc (testimoni)	Contraient	06.05.1302	Faxo A1, núm. 11
1302	LRCB 1: 135-136	Establiment d'una peça de terra a Inca	Bernat, Guillem	Comprador	26.11.1302	Faxo A1, núm. 22
1327	LRCB 1: 117-118	Donació per contracte matrimonial de Francesc Bordils	Bernat, Francesc (fill de Bernat), Guillem	Atorgant	26.06.1327	Faxo A1, núm. 22
1328	LRCB 1: 90-91	Donació per matrimoni de Pere Bordils i Felipa Malferit	Pere (fill de Guillem), Guillem	Contraient	28.08.1328	Faxo A1, núm. 12
1330	LRCB 1: 545	Venda d'una esclava	Guillem (fill de Guillem), Guillem	Venedor	17.02.1330	Cúria de la Porció Temporal
1339	LRCB 1: 136	Creació de cens	Ponse (fill de Guillem), Guillem	Receptor	07.02.1339	Cúria de la Porció Temporal
1348	LRCB I: 545-546	Testament de Berenguer Blanch	Guillem	Testimoni	26.04.1348	Faxo A9, núm. 28
1348	LRCB I: 546	Donació de Guillermina Gras a Nicolasa	Guillem	Testimoni	08.09.1348	Faxo A9, núm. 29
1349	LRCB 1: 136-137	Compra de terra i figueral	Pere	Comprador	07.04.1349	Faxo A2, núm. 1
1355	LRCB 1: 2-3	Testament de Saura Perelló	Francesc, Pere	Testimonis	12.10.1355	Faxo A1, núm. 1
1361	LRCB 1: 3-4	Inventari de l'herència que rebé Simó Perelló	Francesc	Referència veïnatge	26.09.1361	Faxo A1, núm. 2
1362	LRCB 1: 199-200	Creació de cens	Joan	Referència veïnatge	17.05.1362	Faxo A4, núm. 11
1365	LRCB 1: 200	Establiment d'una peça de terra a Inca	Pere	Referència veïnatge	02.04.1365	Faxo A4, núm. 12
1365	LRCB 1: 200-201	Liquidació de testament de Saura Perelló	Pere	Marmessor	17.09.1365	Faxo A4, núm. 13
1365	LRCB I: 547	Subhasta de l'herència d'Antoni Gual	Antoni, Guillem	Marmessor	04.09.1365	De la Casa Aj. d'Inca
1375	LRCB I: 547-548	Cessió de cens de Blanca Pont, segona esposa de Bernat Bordils	Bernat	Testimoni	21.07.1375	Faxo A9, núm. 30
1376	LRCB 1: 307	Capbreu de censos de Bernat Bordils	Bernat, Joan, Felip	Titulars de censos	06.07.1376	Legafó I, núm. 4
1385	LRCB 1: 213	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	26.11.1385	Faxo A4, núm. 24
1385	LRCB 1: 415	Creació de cens	Bernat	Atorgant	13.04.1385	Faxo A7, núm. 15
1386	LRChiB 1: 214	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	22.02.1386	Faxo A4, núm. 25

1386	LRCB 1: 214	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	08.03.1386	Faxo A4, núm. 26
1386	LRCB 1: 214-215	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	02.08.1386	Faxo A4, núm. 27
1386	LRCB 1: 215	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	12.08.1386	Faxo A4, núm. 28
1386	LRCB 1: 215	Deixa profana testament Simó Perelló	Bernat	Hereu	23.08.1386	Faxo A4, núm. 29
1387	LRCB I: 548-549	Creació de cens	Bernat	Atorgant	29.07.1387	De la Casa Aj. d'Inca
1389	LRCB 1: 138	Compra de terra "La Maiola" a Inca	Bernat	Comprador	07.10.1389	Faxo A2, núm. 2
1392	LRCB 1: 138-139	Compra de vinya a Inca	Bernat, Guillem (testimoni)	Comprador i testimoni	11.07.1392	Faxo A2, núm. 3
1392	LRCB 1: 383	Establiment d'un peça de terra	Bernat	Venedor	20.11.1392	Faxo A6, núm. 22
1397	LRCB 1: 415-416	Creació de cens	Bernat, Guillem (testimoni)	Atorgants	13.08.1397	Legafó I, núm. 59
1397	LRCB I: 793	Sentència sobre censals	Joan, Bernat	Beneficiari	13.08.1397	Legafó 3, quarto núm. 1
1398	LRCB 1: 91-93	Contracte matrimonial de Joan Bordils i Anselma Fuster	Joan	Contraient	01.02.1398	Legafó I, qt. 2
1399	LRCB 1, 416	Venda de cens	Bernat	Comprador	07.04.1399	Legafó I, foli. 28
1399	LRCB 1: 417	Creació de cens	Bernat	Atorgant	11.11.1399	Faxo A7, núm. 16
1399	LRCB I: 549	Venda de peça de terra	Bernat	Batle d'Inca	20.02.1399	De la Casa Aj. d'Inca

Taula 1. Instruments del s. XIV relatius als Bordils a l'Arxiu Villalonga-Boneo

Any	Localització	Descripció	Individus	Comentari	Data	Loc. AVB
1402	LRCB 1: 140-141	Compra d'un rafal que fou de Rafel Llabrés	Bernat	Comprador	12.01.1402	Faxo A2, núm. 5
1404	LRCB 1: 141-142	Compra de terra "Lo Estan" i vinya "los Palangres"	Bernat	Comprador	11.11.1404	Faxo A2, núm. 6
1404	LRCB 1: 417-418	Creació de cens	Bernat	Atorgant	13.02.1404	Faxo A7, núm. 17
1405	LRCB 1: 4	Testament Joan Bordils	Joan, Pere	Atorgant	24.01.1405	Libro 1, fax. 206
1406	LRCB 1: 142-143	Compra de vinya "lo Resquel"	Bernat	Comprador	04.02.1406	Faxo A2, núm. 7
1410	LRCB 1: 418-419	Creació de cens	Bernat	Atorgant	03.01.1410	Faxo A7, núm. 18

1410	LRCB 1: 419-420	Compra d'un cens	Bernat	Comprador	15.05.1410	Faxo A7, núm. 19
1410	LRCB 1: 420-421	Creació de cens	Joan	Atorgant	21.10.1410	Faxo A7, núm. 21
1412	LRCB 1: 529	Liquidació de cens	Bernat, Joan (fill de Bernat), Guillem, Cristòfol (test.)	Beneficiari	27.01.1412	Faxo A9, núm. 25
1412	LRCB I: 550	Liquidació de cens	Joan	Atorgant	12.12.1412	De la Casa Aj. d'Inca
1413	LRCB 1: 421	Creació de cens	Bernat	Atorgant	08.06.1413	Faxo A7, núm. 22
1416	LRCB 1: 144	Rescat de cens	Joan	Comprador	19.06.1416	Faxo A2, núm. 8
1420	LRCB 1: 145	Compra d'un hort i rescat de cens	Joan	Comprador	07.10.1420	Faxo A2, núm. 9
1420	LRCB 1: 145-146	Compra de dues peces de terra a Inca	Joan	Comprador	11.11.1420	Faxo A2, núm. 10
1424	LRCB 1: 383-384	Establiment d'una peça de terra "na Fermada"	Joan	Venedor	01.02.1424	Faxo A6, núm. 23
1426	LRCB 1: 147-148	Compra de terra i rafal	Joan, Cristòfol (referència)	Comprador	31.01.1426	Faxo A2, núm. 11
1433	LRCB 1: 150-151	Compra d'un rafal a Costitx	Joan	Comprador	28.04.1433	Lib. I. In Fol. 279
1433	LRCB 1: 158-159	Compra de terres, entre elles "La Fermada"	Joan	Comprador	30.04.1433	Faxo A3, núm. 6
1434	LRCB 1: 151-153	Compra d'una alqueria a Inca	Joan	Comprador	19.03.1434	Lib. I. In Fol. 256
1434	LRCB 1: 153-154	Compra d'un cens	Joan	Comprador	25.05.1434	Faxo A3, núm. 2
1434	LRCB 1: 157	Compra d'un cens	Felip (fill de Joan), Joan	Comprador	16.04.1464	Faxo A3, núm. 5
1436	LRCB 1: 159-160	Venda de terres "Corbera"	Joan, Guillem (venedor)	Comprador	26.07.1436	Faxo A3, núm. 7
1437	LRCB 1: 422	Creació de cens	Joan	Atorgant	18.08.1437	Faxo A7, núm. 23
1439	LRCB 1: 148-149	Rescat de cens	Joan	Comprador	10.08.1439	Faxo A2, núm. 12
1439	LRCB 1: 424-425	Creació de cens	Joan	Atorgant	02.10.1439	Faxo A8, núm. 3
1439	LRCB 1: 485-486	Cens sobre rafal "La Bisbal"	Joan	Deutor	09.04.1429	Legajo I, nº65 foli 24
1440	LRCB 1: 422	Compra de cens	Joan	Comprador	14.01.1404	Faxo A7, núm. 24
1441	LRCB 1: 385	Establiment d'un peça de terra	Joan	Venedor	15.01.1441	Faxo A6, núm. 24
1441	LRCB 1: 425-426	Creació de cens	Joan	Atorgant	30.01.1441	Faxo A8, núm. 4
1444	LRCB 1: 118	Donació per contracte matrimonial de Felip Bordils	Felip (fill Joan), Joan	Contraient	03.06.1444	Faxo A1, núm. 23

1444	LRCB 1: 315	Venda d'un rafal al lloc dels "Febrers"	Guillem, Pere (fill de Guillem), Joan (veïnatge)	Venedor	27.12.1444	Faxo A6, núm. 1
1448	LRCB 1: 486	Creació de cens	Joan, Felip (fill de Joan)	Atorgant	21.08.1448	Lib. I, Fol. 339
1448	LRCB I: 554-555	Venda d'una peça de vinya	Guillem, Pere (fill)	Venedor	12.01.1448	De la Casa Aj. d'Inca
1455	LRCB I: 555-556	Liquidació de cens	Joan, Felip (fill de Joan)	Beneficiari	29.08.1455	Faxo A9, núm. 34
1457	LRCB 1: 473	Recuperació de cens	Felip	Beneficiari	22.03.1457	Legafó I, núm. 64
1457	LRCB I: 557	Liquidació de cens	Cristòfol	Espòs atorgant	22.08.1457	De la Casa Aj. d'Inca
1461	LRCB I: 557-558	Venda de cens	Felip (fill de Joan), Joan	Venedor	25.02.1461	Legafó 1, quarto núm. 73
1462	LRCB 1: 426-427	Creació de cens	Pere	Atorgant	28.05.1462	Faxo A8, núm. 5
1462	LRCB 1: 427-428	Creació de cens	Felip	atorgant	08.10.1462	Faxo A8, núm. 5
1465	LRCB I: 1038	Sobre la Cavalleria d'Alacantí	Guillem	Beneficiari	19.07.1465	Legafó 6, foli núm. 1
1467	LRBC 1: 164-165	Venda del rafal "Maria Saloma"	Felip	Comprador	01.06.1467	Faxo A3, núm. 10
1472	LRCB I: 1038-1039	Carta del rei Joan II d'Aragó	Guillem	Beneficiari	09.12.1472	Legafó 8, quarto núm. 1
1486	LRCB I: 793	Sentència subhasta	Gaspar, Guillem	Batle d'Inca	16.10.1486	Legafó 5, quarto núm. 8

Taula 2. Instruments del s. XIV relatius als Bordils a l'Arxiu Villalonga-Boneo

Pel que fa a la naturalesa dels instruments (fig. 2), poc més d'una tercera part dels registres (36 %) la integren documents relatius a l'atorgament, el rescat o la recepció de censals, seguits de les compres i vendes de terres i cens (34 %), dels testaments (13 %), dels contractes matrimonials (10 %) i dels documents públics (7 %) en relació amb els càrrecs que ostentaren els individus de la casa de Bordils, o bé amb sentències que els afectaven (fig. 2). Val la pena de destacar que s'hi pot apreciar certa diferència entre la naturalesa dels instruments tombant el s. XIV. Així, al s. XIV adquireixen un major pes relatiu els testaments (29 %), les compravendes (26 %) i els contractes matrimonials (18 %) per sobre de la resta, mentre que al s. XV destacaran els instruments relatius als crèdits (49 %) i les compravendes (40 %) (fig. 2). És en aquest període quan els Bordils inicien una intensa agregació de terres que resultaran en la conformació del nucli principal d'allò que a la llarga serà la possessió de Son Bordils. En aquest mateix període, també comptaran amb una entrada d'ingressos importantíssima com a successors de Simó Perelló (†1385) que els permetrà atorgar i beneficiar-se de diferents censals.

3.2. Les arrels d'una nissaga i la font d'una confusió

L'abast cronològic dels 77 instruments inventariats i la identificació dels diferents Bordils i de les relacions entre ells, en el cas que s'explicitin, ens permeten bastir una temptativa de genealogia per a les primeres generacions de la nissaga. Un dels principals problemes amb què es topa és la repetició sistemàtica dels noms, que no sempre apareixen amb algun apel·latiu que indiqui el grau de parentiu, i en un marc temporal que introdueix dubtes sobre la longevitat dels diferents individus. Fins ben entrat el s. XV la reiteració de membres de la casa de Bordils que prenen per nom de fonts Francesc, Bernat, Guillem o Pere dificulta la seva identificació (*vid.* taules 1 i 2). Tanmateix un cronograma de l'activitat documentada dels diferents individus (fig. 3) ens permetrà de separar diferents elements de la casa de Bordils que empren el mateix nom.

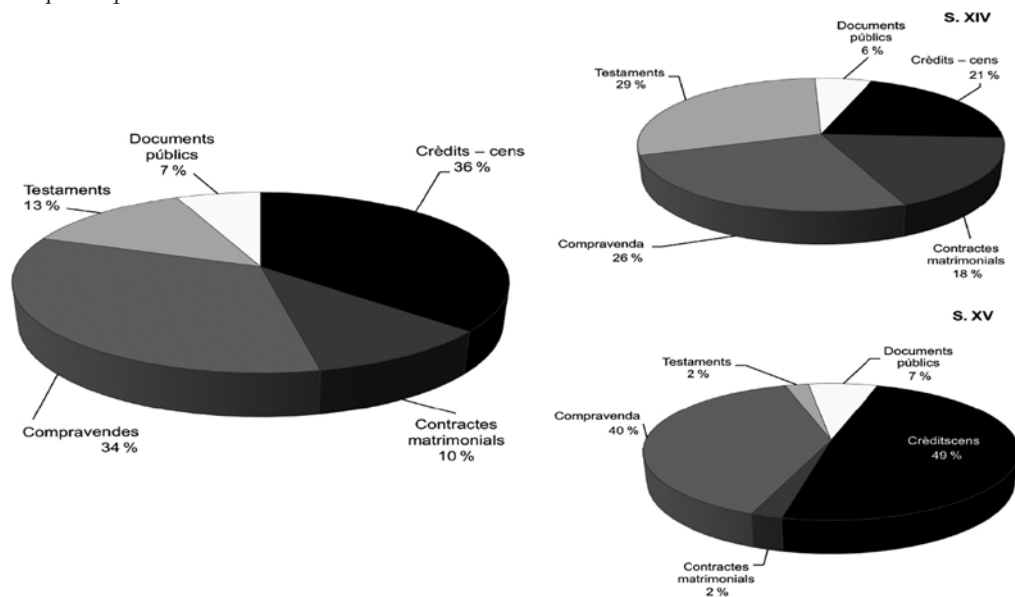

Figura 2. Naturalesa dels instruments de l'AVB on se citen membres de la casa de Bordils

Així, un dels noms més repetits als instruments és el de Guillem de Bordils, que arriba a aparèixer en 17 ocasions (fig. 3), tot cobrint un període que abraça des del 1302 fins al 1486. De fet, sols entre 1302 i 1348 hi apareix en 8 ocasions, algunes de les quals ja ens permeten deduir la coexistència de graus de parentiu. Del 1330 hi ha una venda d'una esclava que era propietat de Guillem de Bordils, fill de Guillem.¹⁵ Pocs anys abans, el 1328, apareix Pere Bordils,¹⁶ fill de Guillem, arran del seu contracte matrimonial amb Felipa Malferit i el 1339

15 AVB, LRCB I, p. 545: *Venta firmada por Guillermo de Burdils hijo de Guillermo de la Villa de Ynca á favor de Pedro Cortés Ciudadano de una Esclava por precio de 18 l 10 s y era el vendedor mayor de edad 22 años y menor de 25 años. En poder de Bernardo de Olivias á 17 de las Calendas de Febrero de 1330. De la Curia de la Porción Temporal (sic).*

16 AVB, LRCB I, pp. 90-91: *Donación por Causa de Matrimonio otorgada por Perico Malferit hijo de Pedro á favor de Felipa su hermana á contemplación de Matrimonio que devia celebrar con Pedro de Burdils hijo de Guillermo de Burdils de tres quarteradas terra sita en el termo. de Ynca, Alodio de Tomas Duran á censo de 74 l q. lindavan con Camino que vá a la Ciudad por otra parte con Tierras de Simon Beltran, por otras con tierras de Pedro Sech y po otra con tierras restantes de dicha Viña q. quedava en poder del Donador. Fueron estimadas dichas tres quarteradas en 95 l y á mas le dio de contado 155 l que en todo fueron 250 l y dicho Pedro de Burdils le hizo aumento de 72 l 10 s y parte de Camara segun estilo del Paiz. Pasó ante Pedro Rullan Nott. Á cinco de las calendas de Set. ó 28 Agosto de 1328. Faxo A.I. núm. 12 (sic).*

Figura 3. Evolució diacrònica de la cita de diferents Bordils als instruments de l'AVB

se cita Ponç,¹⁷ també fill de Guillem, en la creació d'un cens. És a dir que, a la segona dècada del s. XIV, tenim un primer nucli de Bordils al voltant d'un Guillem (I) Bordils que té, com a mínim, tres fills: Guillem (II), Pere i Ponç. El susdit Guillem apareix també citat el 1300 com una de les persones que pagà al rei els censals que aquest posseïa per compra d'un rafal anomenat de "Suaip",¹⁸ cita que per ara és la més antiga d'un Bordils a Mallorca. Per les dates aquest Guillem I també ha de ser el Guillem Bordils que apareix com a testimoni en els instruments de Bernat Bordils. Concretament, a dos de ben significatius: la compra d'una peça de terra per a la construcció d'unes cases a Inca el 1302¹⁹ i la donació que Bernat Bordils feu al seu fill Francesc en contemplació del seu matrimoni el 1327.²⁰ Si el nostre Guillem I apareix en documents tan importants i que tenen un significat d'institució familiar, és probable que mantengui uns lligams de parentiu estrets amb Bernat Bordils.

17 AVB, LRCB I, p. 136: *Creación firmada por Ponse de Burdils y Guillermo de Burdils su Padre, de la Pavroqa. De Ynca, á favor de Nicola Bannaser Ciudadano de Malloca. de 10 gras. Trigo Censo á medio da de la Plaza, con especial hipoteca de una viñas propias del Otorgante sitas en el termino de Ynca, en la Alqueria dha Binicastell por precio y Capital de 75 l otorgado ante Bernardo de Olivas Nott. á 7 de las Calendas de Febrero de 1339. De la Curia de Porción Temporal (sic).*

18 *Vid.* Llabrés & Rosselló (1998), pp. 175-176.

19 AVB, LRCB I, p.135-136: *Establecimiento firmado por Barrt. Oliver de la Villa de Ynca a favor de Bernado Burdils de un pedazo de tierra para edificar Casas sito en dicha Villa. Alodio del Rey y prestava cierto Ceso á los hered. De N. Soler que quedó a cargo del otorgante lindava por tres parte segun parece con calles publicas pero no se puede leer claramente por estar el Pergamino muy mal parado y prestava cierto Censo á los hered. De N. Soler. El Censo impuesto fue 15 l pagaderas el día de Pascua y la entrada 10 l. Pasó ante Bernardo de Torrent Nott. á 7 de las Calendas de Stt. ó á 26 Nov. de 1302. Uno de los Testigos Ynstrumentales es Guillermo Burdils Faxo AI núm. 22 (sic).*

20 AVB, LRCB I, pp. 117-118: *Donacion firmada por Bernardo de Burdils á favor de Franco. De Burdils su hijo en el día y a contemplacion del Matrimonio. del mismo Franco. con Nicolasa hija de Nicolas N. Y en pago de sus Dros. Paternos de unas Casas y algunos Censos que cobrava sobre otras varia vezinas á ellas en el Alodio del Rey quedando á cargo del Donante el Censo que correspondian las Casas que comprende esta Donación. Ytem de una Pieza de tierra plantada de Viña en el termino de Ynca que presta Censo á Pedro Serre q. vino á cargo del dicho Franco. quedando al de Donte. El de satisfacer al mismo Serre otro Censo q. se les prestava por tierra contigua a dha. Viña. Lindava por una parte con tierra den Deni, por otra con Camo. De Poblad. y por otra restante tierra de dicho Bernardo y con una Asequía y tierra otro línde que no se puede leer. Pasó ante Guillermo de Formiguera Nott. a 7 de las Calendas de Julio a 26 Junio 1327. Es testigo de esta Donación Guillo. Burdils. Faxo AI, núm. 22. En este Pergamo. bay dos instrumentos y el que se cita es el segdo (sic).*

A més a més, el fet que ambdós tinguin fills que es casin en dates molt properes, 1328 i 1327 respectivament, donaria versemblança a la possibilitat que fossin germans i no pas pare i fill. Aquest punt és interessant, perquè el 1302, el mateix any que Bernat Bordils compra una terra per bastir-hi una casa, apareix el seu contracte matrimonial amb Saura Perelló i aquí, com a testimoni, hi figura Francesc Bordils.²¹ Si es tractà del pare –cosa que seria el més probable per la naturalesa del document–, difícilment pot escatir-se perquè no apareix citat com a tal i en aquest període és l'única referència que apareix relativa a un Francesc Bordils (fig. 3). Lògicament no es tracta del fill de Bernat, ja que tenim una seqüència genealògica que suposaria un Francesc I, probablement pare de Bernat I, de qui seria fill Francesc II. La tradició onomàstica secular de donar el nom de l'avi al primer nét també estalonia aquest lligam.

Arribats en aquest punt és important tenir present que durant el primer quart del segle XIV ja es compta amb almenys sis membres de la casa de Bordils a Inca. És a dir, una família ben representada. A més, alguns d'ells exerceixen càrrecs públics, com és el cas de Guillem II, que el 1338 s'encarrega de la redacció del Manifest d'Inca²² –un document bàsic per a la hisenda de la Universitat d'Inca i del Regne– o que actua com a prohoms de la vila d'Inca i ret homenatge en nom d'aquesta a Pere IV, el Cerimoniós, en la reincorporació del Regne de Mallorca al Casal de Barcelona, el 8 de juny de 1343.²³ Unes setmanes més tard, el 22 de juny de 1343, el rei Pere proclama la unió indissoluble del Regne de Mallorca als regnes d'Aragó i València, i al comtat de Barcelona, i per congraciar-se i gaudir dels favors dels seus súbdits ajorna el pagament de deutes a alguns prohoms, entre ells alguns d'Inca, entre els quals es compten Ponç –a qui ja s'ha documentat com a fill de Guillem I i germà de Guillem, II– i Jaume Bordils, que no apareix a cap dels documents de l'AVB. És aquest Guillem II a qui Ramis d'Ayreflor considera com a fundador de la nissaga i el fa pare de Bernat Bordils (Ramis d'Ayreflor, 1905, p. 91). Tanmateix ja hem vist que el nostre Bernat I, casat amb Saura Perelló i probablement germà de Guillem I, no pot ser el Bernat que esmenta l'autor de l'*Alistamiento noble de Mallorca del año 1762*. Cal esperar fins a 1375 per tornar a tenir notícies d'un altre Bernat Bordils. En aquest cas es tracta d'unes cartes matrimonials amb Blanca Pont.²⁴ Comptat i debatut, aquest Bernat II no pot ser en

21 AVB, LRBC I, pp. 89-90: *Cartas Matrimoniales de Bernardo Burdils con Saura hija de Bernardo Perelló y de Maria su Muger, con las que dicho Perelló constituyó en dote de dicha su hija 112 Morobatinos y medio en oro, contado el Morobatin á 8 l que son 45 reales menudos de Mallorca en pago de todos sus derechos Paternos y Maternos, y el dicho Bernardo Burdils confesó haver recibido dicha cantidad y le hizo aumento de cinquenta y seis Morobatinos y medio que son veinte y dos libras diez sueldos. Pasó ante Jayme Borrell Nott. el día antes de las Nonas ó á 6 mayo de 1302. Son Testigos Francisco de Burdils, Castellón Seguer y Bernardo Noger. Faxo A.I. núm. 11 (sic).*

22 Vid. Llabrés & Rosselló (1998, p. 179).

23 Vid. Llabrés & Rosselló (1998, p. 195-251).

24 AVB, LRBC I, pp. 547-548: *Cession firmada por Blanca hija de Arnaldo Pont, Muger en segundas Bodas de Bernardo Burdils y q. en primeras lo havia sido de Guillermo Ferragut de los drós. Y acciones competentes á la Otorgte. contra los bienes de Guillermo Masaguer, Jaye. Planas y Demas a obligados á un censo de 13 Morobatinos que les prestavan el día de Pascua por una Viña de dicho Masaguer sita en la Parroquia de Ynca, Alodio dicho Arnaldo de Pont en virtud de Venta que le hizo Guillermo Ferrafut su suegro Padre y heredo. De de su primer Marido. Ytem 18 quarteras y media trigo Censo que les prestava dbo. Farragut por una pieza de tierra en el termo. de l Alqa. De Sancellas, Alodio de Luiz Umbert, cuya Cesion hizo dha Blanca en pago de 200 l y estas a Cuenta de 370 l q. havia constituido en dote de dbo Bernardo Burdils su segundo marido. Pasó ante Bernardo Alós Nott. a 21 Julio 1375. Faxo AIX. núm. 30 (sic).*

cap cas fill de Guillem II, atès que apareix, juntament amb Joan, el seu fill,²⁵ i Felip,²⁶ el seu nét, com a beneficiaris de l'herència de Simó Perelló, que era el nebot de Saura Perelló, muller del nostre Bernat I (fig. 4). Per tant, es tracta del fill de Francesc II Bordils i, en conseqüència, del nét de Bernat I Bordils, perquè d'altra manera no podria haver heretat els béns de l'opulenta família inquera dels Perelló. Així doncs, queda aquí resolta una de les confusions que pesen sobre la genealogia dels Bordils que publicà Ramis d'Ayreflor. Bernat Bordils II habitant d'Inca —*Bernardus Burdils habitator Ville Ynca*—²⁷ no era fill de Guillem Bordils II, sinó el seu cosí germà. Val a dir que Bernat II va ser en diverses ocasions batle reial d'Inca, com també ho fou el seu fill Joan, que també formà part com a conseller del Gran e General Consell, a més del cobejat càrrec de batle general de Mallorca el 1443. Felip de Bordils, nét i fill respectivament, també formaria part del Gran e General Consell de Mallorca per l'estament de ciutadans militars.

A partir de Joan Bordils, que es casà amb la riquíssima Anselma Fuster,²⁸ i del seu fill Felip Bordils, a l'AVB hi roman la informació i els originals dels testaments, inventaris de béns i contractes matrimonials de la resta de la nissaga dels Bordils. Això implica que el present estudi documenta de forma fefaent, com a mínim, dues generacions més de Bordils, que no havia considerat Ramis d'Ayreflor i que duu fins a l'any 1302 la presència dels Bordils a Inca i Mallorca, en les persones de Bernat I Bordils i la seva esposa Saura Perelló, que són els genearques de la nissaga dels Bordils que s'extingiria el 1808 en la persona de Joan Baptista de Bordils i de Tamarit.

25 AVB, LRCB I, p. 529: *Apoca y difinicion firmada por Pedro Gelebert de la Parroquia de San Juan de Sineu á favor de Bernardo Burdils de Parroquia de Ynca de 111 l por Capital y Vencidos 81 9d Censo q. el Otorge. recibia el dia Nitra. Señora de Sette. Por creacion á su favor otorgada por Ponse Armengol Bernardo Armengol hermanos, Juan Ramis y Berenguer Busquets de la Parroquia de Sancellas en nombre de la Universidad de la misma ante Gabriel Real de 5 Sett. 1410. Cuyas 111 l pago dicho Bernardo Burdils á Juan Burdils su hijo por dicha Umiñ: de Sancellas y del precio (según se puede inferir) de alguna creacion ó otro Contrato que pasó entre dichos Burdils y la dicha Universidad ante el Nott. infrasto. Pasó ante Pedro Tarrasa Nott. a 27 Enero 1412. Son Testigos de este Instrumento Guillermo Burdils y Christobal Burdils de la Villa de Ynca. Faxo AIX núm. 25 (sic).*

26 AVB, LRCB I, p. 307: *Un cabreo antiguo en que faltan ojas y empieza por la tercera. Comprende los asientos de varias partidas de Censos que cobrava Bernardo Burdils así de trigo como de dinero. Como la primera oja le falta, no se puede saber á punto fixo en que año se formó, pero por la foxa ocho en que empiezan los asientos se calenda una compra que hizo el dicho Bernardo Burdils por la Curia de Ynca de 2 l 16 s 8 d Censo en 6 Julio de 1376. Se desprende de este Cabreo que muchos de los Censos continuados en él, fueron adquiridos por Simon Perelló ó creados a su favor. Y que el mismo cabreo se continuan Censos a favor de dicho Bernardo Burdils, Juan Burdils y de Felipe Burdils de Albarca. Laegaxo I, núm. 14 (sic).*

27 AVB, LRCB I, p.140-141: *Venta firmada por el Bayle de la Villa de Ynca por autoridad de su Oficio y mediante publica subastacion á favor de Bernardo Burdils abitante en la misma villas: Bernardus Burdils habitator Ville Ynca como á mayor Pastor de una Rafal que fue de Bartte. Llabres que le puso en poder de la Curia para q. se vendiese á efecto de satisfacer á Nadal Cerda de la misma Villa doce quarteras trigo por vencidos de 4 gras. Trigo Censo que le prestava por dicho Rafal, sito en el termino de Ynca, Alodio de Bernardo janer Calderero de Mallorca a cierta cota que no expresa que prestava Censo dichas 4 quarter trigo á primero Agosto, 18 l el día de Sn. Juan a Jay. De MonBlanch. Lindava por una parte con Alqueria de Juan Mir, por otra con Alquería de Nicolas Estarás, por otra con Alquería den Baró y por otra con Alqueria de Slavador Vives. El precio fue 20 l que se pagaron 8 l al Rey por Decreto de esta venta y los restantes se devian depositar pa. Satisfacer á los Acreedores. Pasó a 12 de Enero 1402. Esta firmada por el Bayle, pero no vá cerrada de mano de Nott. Faxo AII núm. 5 (sic).*

28 AVB, LRCB I, pp. 91-93: *Parte del Contrato Matriml. de Juan de Burdils con Anselma, que dice contrajo de Voluntad y conocimiento de Felipe Fuster su hermano y de Catalina su Madre. Dicho Felipe Fuster constituyó en dote de su hermana 1500 l y por 480 l de este numero, cedió ó señaló 30 quart. Trigo Censo con su Alodio, que prestava en Baulo á primero Agosto por una Alqueria sita en la Parroquia de San Juan de Sineu llamada Carrutxa que estava en alodio del dicho Fuster con pact q. pagando este otras 480l dentro de un año á contar del día de la celebracion del Matrimo. deviese dicho Burdils restituir con Ynstrumento Publico, el dicho Censo y alodio 20 l se pagaron en dinero de contado y las demás se constitubieron en Censos ó tierras, pero se ignora como por faltar las primeras ojas de este importante Contrato. Dicho Juan Burdils, confiesa haver recibido dicho Dote y haze aumento de 375 l y parte de Camara. Pasó á 5 Abril 1406. No es autentico y se ignora que Nott. la recibió. Las primeras ojas (que faltan) se este Instrumento sin duda expresarian los nombres de los Padres de dichos Juan Burdils y Anselma Fuster. Consta por él que la Madre es Catarina y el hermano Pbelipe con lo que concuerda con el Contrato Matrimonial de Pedro Descós que fue á primero Febrero 1398 y por consiguiente solo unos ocho años antes de este y este puede ser que se balle en la Nott. de Jian de Riera que fue el que recibió aquel. Legajo I. in quarto núm. 2 (sic).*

Però si l'inventari dels instruments de l'AVB del s. XIV i XV permet desentrellar els dubtes de la genealogia inicial de la casa de Bordils, també hi afloren alguns problemes, com és la filiació dels Guillem III Bordils i descendents o la presència d'un Cristòfol Bordils entre 1412 i 1427. Aquests no es poden relacionar explícitament amb la resta dels membres de la casa presents a Inca, per bé que els seus instruments romanen a l'arxiu. Així doncs, el 1427, és batle reial d'Inca Guillem Bordils,²⁹ el mateix que apareix als documents el 1412 com a testimoni d'instruments relatius a Bernat II Bordils i també a Joan Bordils i on se cita Cristòfol,³⁰ o la sanció pel mostassaf el 1425 per haver bastit un amarador de lli a la seva possessió.³¹ L'esmentat Guillem Bordils apareix com a pare de Pere i espòs de Ponsina en diferents instruments.³² Havia succeït Pere Raboll heretant una part del lloc dels Febrers³³ que confrontava amb les terres de Joan Bordils, fill de Bernat II. De fet, Guillem III i Joan apareixen conjuntament a diferents instruments,³⁴ però en cap d'ells s'explicita el seu grau de parentiu, mentre que sí es fa per als respectius fills. El fill de Guillem III, Pere II (fig. 4), mantindrà les activitats de moliner, de draper, juntament amb el seu germà Jaume Bordils, que tampoc ha estat documentat a l'AVB, però que apareixen a l'escriptura en què ambdós contreen un deute amb Antoni Massanet el 28 d'abril de 1473.³⁵ Finalment es topa amb un quart Guillem (fig. 3), fill de Pere II, i també apareix en instruments on actua de testimoni d'altres Bordils, com és el cas de Gaspar,

29 Llabrés & Rosselló (1998).

30 AVB, LRBC I, p. 529: *Apoca y difinición firmada por Pedro Gelebert de la Parroquia de San Juan de Sineu á favor de Bernardo Burdils de Parroquiade Ynca de 111 l por Capital y Vencidos 8l 9d Censo q. el Otorgte. recibia el día Ntra. Señora de Sette. Por creación á su favor otorgada por Ponse Armengol Bernardo Armengol hermanos, Juan Ramis y Berenguer Busquets de la Parroquia de Sancellas en nombre de la Universidad de la misma ante Gabriel Real de 5 Sett. 1410. Cuyas 111 l pago dicho Bernardo Burdils á Juan Burdils su hijo por dicha Univ. de Sancellas y del precio (según se puede inferir) de alguna creación ó otro Contrato que pasó entre dichos Burdils y la dicha Universidad ante el Nott. infrasto. Pasó ante Pedro Tarrasa Nott. a 27 Enero 1412. Son Testigos de este Instrumento Guillermo Burdils y Christobal Burdils de la Villa de Ynca. Faxo AIX núm. 25 (sic).*

31 ARM, AH121, f. 115v.

32 AVB, LRBC I, p. 554-555: *Venta firmada por Guillermo Burdils, Ponsina su Muger, Pedro hijo de los Consortes y Enlalia muger de dicho Pedro, todos de la Villa de Ynca á favor de Lucas y Antto. Tellada Padre e hijo, de una pieza de Viña junto al Camino de Pollensa Alodio de Antto. Brondo, Ciudadano de MallCa. que perteneció a los Vendedores por Venta que de ellas les hizo Jaye. Estran q. no calenda. Está firmado por razón de dominio tiene fba. De 12 Enero 1448. Se ignora ante quien pasó por q. le falta la Clausura. De la Casa del Ayuntamiento. De Ynca (sic).*

33 AVB, LRBC I, p. 315: *Venta firmada por Guillermo Burdils, Ponsina su Muger y Pedro Burdils, hijo de dichos Consortes, todos de la Villa de Ynca, como Pocosor y detentor de la Herencia y Benes q. fueron de Pedro Raboll, á favor de Berndo. Fabregues de un Rafal sito en la Parroqa. De Ynca en el Lugar dho Los Fabrers, que fue den Salom y estava en alodio de los Otorq. q. se reservaron y linda por una pte. con las Casas de la Alqueria de Juan Burdils, por otra con tierras de dicha alqueria de ese, por otra con tierra de este y por otra con Rafal de dicho Fabregues que fue den Prats. El precio 90 reales menudos de MallCa. Que se delegaron pa. pagar a Bartt. Gítart Pbro. Por 100 l de FranCa. Mujer de dho. Pedro Raboll le havia echo manda q. eran otras tantas q. los Otorq. Devia a dha Franca. Pasó ante Jorge Vives Nott. á 27 Diez. 1444. Faxo AVI, núm. 1 (sic).*

34 AVB, LRBC I, pp. 159-160: *Venta firmada por Guillo. Burdils detentor y Pocosor por ciertos dros. De los bienes y berena . de Pedro Raboll de la Villa Ynca á favor de Juan de Burdils, morador en dha Villa de un Rafal de la berena. De dho. Pedro Raboll, con sus casas, era, Viña, Pozo y otras cosas, sito en el termo. de Corbera, parrqa de Sineu al 10 de Laudemio franco de todo Censo q. lindava por una parte con tierras de Ferrer Sor, por otras con tierras de Guillermo Prats y parte con tierras de dicho Juan de Burdils y parte con tierras del mismo Juan de Burdils y parte con tierras de Ferrer Antich, parte con tierras del dicho Pedro Raboll y parte con tierras de Berenguer Costa. El dho Rafal tenia uso de Algunas Aguas pero el Ynstrumento no individua que aguas eran ni como se tomavan. El precio fue 200 l francas que se destinaros pa. Pagar deudas de dha berena. Señaladamte. 80 l a Jaye. Alberti y 100 l á Pedro Gelebert. Pasó ante Juan Real Notario á 26 Julio 1436. Esta firmada por razón de dominio. Faxo AIII núm. 7 (sic).*

35 Vid. Barceló (2013), p. 102-103).

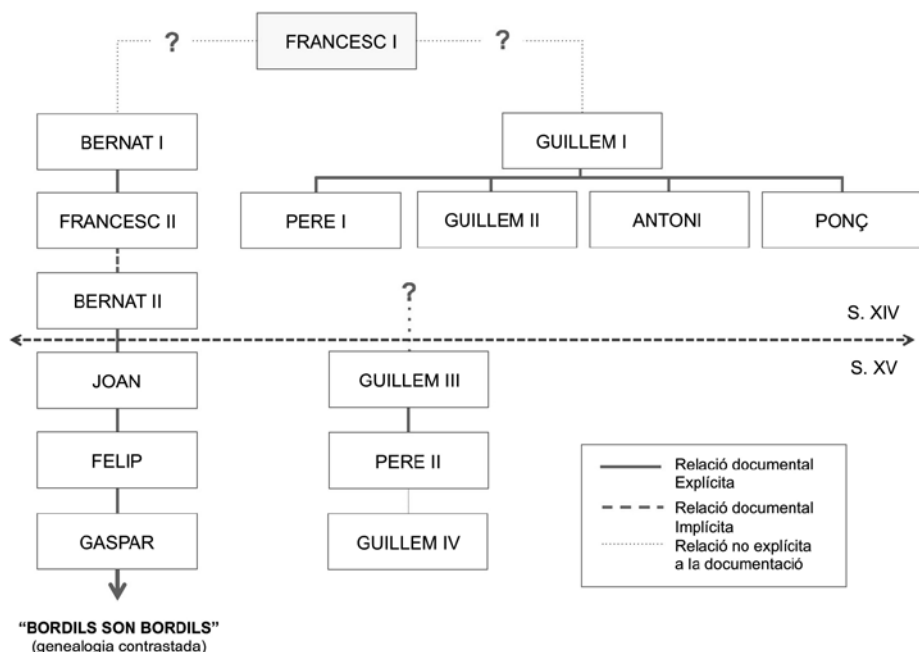

Figura 4. Proposta de genealogia per als Bordils del s. XIV al XV a partir de la documentació de l'AVB

com a batle reial d'Inca,³⁶ càrrec que també ostentarà el 1491.³⁷ Per les dates, aquesta branca dels Bordils coincideix amb el Guillem de Bordils que reclama a la Procuració Reial la titularitat de la Cavalleria d'Alacantí en virtut de la donació que li feu la reina Joana durant el setge de Girona.³⁸ Un periple aquest en què la titularitat de la Cavalleria aniria i vendria entre Guillem Bordils i Jaume Martí³⁹—secretari que fou del rei Joan II— i que posa de manifest allò que també apunten alguns altres instruments relatius a censos

36 AVB, LRCB I, p. 916: *Sentencia dada por Guillermo de Burdils Bayle de Ynca sobre adjudicaciones del precio de unas casas que fueron de Juan Pujol que se vendieron por la Curia de dicha Villa y aunque se havia opuesto al deposito Gaspar de Burdils por algun crédito que no consta, so se le dio lugar, sino regresó contra los bienes que le estuviesen obligados. Fue publicada á 2 Junio 1486. Y habiendo apelado de ella dicho Gaspar para el Lugar The. General fue corregida y se adjudico lo sobrante del Precio al mismo Gaspar, pero no consta en que consistía su crédito. La data de esta segunda Senna. Es de 16 Octubre 1486. Legajo V in quarto núm. 8 (sic).*

37 Llabrés & Rosselló (1998).

38 AVB, LRCB I, p. 1038: *Expediente actuado ante el Lugar The. General del Reyno, sobre Possession de la Cavalleria de Alicanti sita en Mallorca que fue de Jayme Martí Secretario del Rey de Aragón instada por Guillermo Burdils Donzel del Veguerio de Gerona en concideracion de sus servicios señaladamente de la asistencia que hizo á la Reyna y al Principi en el tiempo en que estuvieron sitiados en la fuerza vieja de Gerona, confirmando la merced que de ella se havia echo dicha Reyna y anulando otra concesión que el Rey Dn. Juan (ignorando la gracia de la Reyna) havia exho a Miser Barrrte. De Veri de la propia Cavalla. Dada á 2 Noviembre 1463. Haviendo presentado dicho Burdils este real Diploma, se opuso el Procurador Real, alegando que aquella gracia era contra Reales Pragmaticas, que prohiben toda enagenacion de bienes del Real Patrimonio y por quanto en el Privilegio presentado no se havia mencion alguna de ellas se consultó Su Mag. En fecha de 4 Julio 1465. En 16 Agosto de dicho año presentó dicho Burdils un Real Escrito en que manda su Magestad qe sin embargo de lo prevenido en Rs. Pragmaticas se dé Cession de dicha Cavalleria al referido Burdils. Dado en Servera á 19 Juliol 1465. Legajo VI in foleo núm. 1 (sic).*

39 AVB, LRCB I, p. 1038-1039: *Letra del Rey Dn. Juan el Segundo de Aragon, dirigida al Lugar Teniente Genera del Reyno de Mallorca en q. le manda restituir á Jaye. Martí Criado q. fue del difunto Rey Dn. Alfonso hermano del Rey, la Cavalleria llamada de Alicanti de la Parroqa. De Muro y Soller, removiendo de su Poesession y Goze á Guillermo de Burdils, á quien la havia concedido con motivo de que dicho Jaye Martí con su Miger y sus hijos havia seguido el partido de dicho Rey Dn. Alfonso. Y por haverse pacificado aquellas turbaciones y haver el dicho Jaye. Mari no solo vuelto en gracia del dicho Rey Dn. Juan pero abun homrandole con el titulo de su actual Secreto, le manda restituir dicha Cavalleria y anula la Concesion que de ella havia echo a aldo Burdils. No se puede leer su lugar de data, pero tiene fecha de Setta. Nov. Ô Dize. De 1472. Legajo VIII in quarto núm. 1 (sic).*

en què aquesta branca menor dels Bordils passa per una situació d'estretor econòmica. El 1468 els era concedit per gràcia reial poder empenyorar temporalment⁴⁰ la susdita Cavalleria, així com amb posterioritat el rei manà que els tornàs a ser restituïda el 1474.⁴¹ Però, tot i comptar amb un nombre important d'instruments i referències a d'altres corpus documentals, no es pot establir el parentiu amb la línia de Bernat II Bordils o amb la dels descendents de Guillem I Bordils (fig. 4). Mal de mals, tampoc pot estirar-se del criteri de l'onomàstica, tot i que l'alternança de noms de pila de Guillem i Pere ens inclinaria a vincular aquest grup dels Bordils-Alacantí com a descendents de Guillem I de Bordils. L'absència de documents i apel·latius específics impossibilitaria saber si es tracta dels fills i néts de Pere I Bordils o bé de Guillem II Bordils. El que sembla evident és que aquesta línia quedà extingida perquè no apareixen a l'AVB més documents posteriors a Guillem IV Bordils, així com tampoc són citats a d'altres obres o treballs que aborden el s. XV i posteriors a Inca.

4. Sobre una possible filiació gironina

Una de les contribucions de Ramis d'Ayreflor (1905) és la d'estalonar una possible filiació gironina per als Bordils de Mallorca atenent a dos arguments: en primer lloc, l'existència d'una vila homònima a la riba del Ter, a tocar de Girona, i en segon lloc, la cita d'instruments del Capítol de la Seu de Girona de mitjan s. XIV que esmenten en diferents transaccions els Bordils. El tema seria reprès posteriorment per Martí (2007), tot i que sense arribar a desentrellar els possibles lligams.

El prestigiós medievalista Christian Guilleré ha estudiat profusament els aspectes institucionals, comercials i d'història social de la Girona del segle XIV, i entre les elits locals hi destaquen els Bordils, que, juntament amb els Bell-lloc, Estruç o Sunyer, van ocupar de forma quasi patrimonial els càrrecs de jurats de Girona.⁴² Els Bordils gironins havien estat senyors de Jafre i havien mantingut una intensa relació amb el monestir de Sant Miquel de Cruïlles,⁴³ per bé que destaquen especialment com a comerciants i juristes a Girona.⁴⁴ Durant el s. XIV els Bordils gironins no tengueren descendència masculina i, almenys en dues ocasions, en les seves aliances amb altres famílies de comerciants i juristes gironins imposaren les seves armes i el seu llinatge⁴⁵ sobre altres famílies com els Escala, els Sant Martí o els Sant Dionís.⁴⁶ Malgrat tot, atesa la transcendència dels Sant Dionís i la seva proximitat a la corona, sembla que arribaren a passar a Barcelona i deixar d'emprar el llinatge Bordils.⁴⁷

Tanmateix, respecte dels Bordils és interessant constatar dos fets, el primer –a tall orientatiu– és de caràcter onomàstic. Els noms de fonts més freqüents entre els membres dels Bordils

40 ACA, núm. 3.429.

41 ACA, núm. 3.433.

42 Sobrequés (1969); Guilleré (1994), Vol. 2, pp. 266-267; Molina Figueras (2007).

43 Martí (2007), p. 43-49.

44 Guilleré (1996).

45 Guilleré (1994), Vol. 2, pp. 443-446.

46 Guilleré (1994), Vol. 2, pp. 273-274.

47 Álvarez (2006).

gironins a partir de les cites i els arbres genealògics de Guilleré (1994) i Martí (2004) són: Pere, Bernat, Guillem, Bonanat, Francesc i Jaume, algun Ponç, als quals, després de l'enllaç amb els Sant Martí i els Sant Dionís, s'hi afegeixen Narcís i Dalmau. Uns noms que no són gens estranys en la nissaga mallorquina i que en dominaran el panorama fins a mitjan s. XV, moment en què el canvi de patronímics respon a l'entroncament amb altres nissagues que aportaran patrimonis significatius, com els Torrella o els Sant Joan.⁴⁸ L'altre fet a destacar és l'activitat comercial dels Bordils, que tot sovint són designats com drapaires o moliners a força dels documents i referències detallats per Guilleré (1994, 1996). Així mateix, són molts, com s'ha posat de manifest a la secció anterior, els instruments de l'AVB (taules 1 i 2) en què els Bordils mallorquins instal·lats a Inca també dediquen part de la seva activitat comercial al tèxtil i que, a més a més, tenen molins i amaradors de lli a les seves propietats. Però, per ventura, un dels aspectes que no es poden menystenir és el relatiu a les societats mercantils dels comerciants gironins del s. XIV. Bernat Bordils creà juntament amb Pere Escala, Francesc Margarit i Bernat Ferrer diferents societats mercantils per mercadejar amb draps, i tendrien comandataris a Sicília, Sardenya, València i el nord d'Àfrica.⁴⁹ Mallorca servia de port entre Àfrica del Nord i la Península, i també amb les ciutats italianes⁵⁰ i, concretament, es té constància que Narcís Bordils, instal·lat a Sicília a partir de 1370 per les activitats de les esmentades societats mercantils, en un dels seus nòlits recalà a Mallorca, on fou assistit per familiars.⁵¹ En el context, el terme *familiars* tant pot referir-se a d'altres membres de la societat mercantil com a individus amb consanguinitat. En qualsevol cas, no es pot anar més enllà d'una simple referència o anècdota. Altres famílies gironines, amb una trajectòria semblant als Bordils, tenen branques i lligams ben documentats a Mallorca també al s. XIV (i. e. la família Bell-lloc).⁵²

Finalment, un dels punts que crida l'atenció és que els Bordils de Mallorca conservaren entre els seus instruments documents relatius als serveis que prestà Guillem Bordils – *donzel del veguerío de Gerona* (sic)⁵³ a la reina Joana Enríquez i al futur Ferran el Catòlic durant el setge de Girona de 1462 i que els feren servir en l'argumentari de les seves proves de noblesa als s. XVII i XVIII.

Comptat i debatut, no s'ha trobat fins a la data cap instrument que demostrï de forma fefaent el lligam i parentiu entre els Bordils mallorquins i el de Girona, per bé que la posició, l'especialització en el comerç de draps o unes pràctiques onomàstiques relatives al nom de fonts puguin induir de pensar en una filiació gironina. Això no obstant, el fet de conservar la concessió de la Cavalleria d'Alacantí entre les proves de noblesa pròpies de la branca illenca, com a mínim, demostra que els Bordils del s. XVII i XVIII se'n consideraven com a descendents. Tanmateix, la impossibilitat de lligar la branca secundària dels Bordils –que podria correspondre al Guillem que rebé de Joan II la cavalleria– amb la línia principal de Bernat II Bordils fins a Joan Baptista de Bordils i de Tamarit (†1808) continua deixant en el camp de la incertesa una filiació gironina, sòlida i documentada, dels Bordils mallorquins.

48 Ramis d'Ayreflor (1905).

49 Guilleré (1994), Vol. 2, pp. 382-393.

50 Ferrer (2012)

51 Guilleré (1992).

52 Guilleré (1994), Vol. 2, pp. 404-406.

53 Op. cit. 38,

5. Conclusions

De l'anàlisi i contextualització dels 77 instruments dels s. XIV i XV de l'AVB en què s'esmenten individus de la família Bordils es pot concloure la presència de la família a Inca i Mallorca d'ençà del 1300, així com també que no es tractava d'una presència aïllada, ja que només entre 1300 i 1330, com a mínim, hi ha set individus mascles identificats documentalment, alguns dels quals ocupen càrrecs institucionals importants i, segons el contingut dels instruments on són citats, realitzen importants compres de terres o desenvolupen activitat comercial relacionada amb els molins drapers.

L'estudi dels instruments esmentats també ha permès de reconstruir la genealogia dels Bordils d'ençà de 1302 fins a 1486, i s'han corregit algunes confusions i errades en què havien caigut genealogies publicades amb anterioritat. Així doncs, respecte de la proposta de Ramis d'Ayreflor (1905) s'ha retrocedit en dues generacions la figura del gearca de la línia principal dels Bordils, establint així una successió contínua des del 1302, amb Bernat Bordils espòs de Saura Perelló, fins a la mort, el 1808, de Joan Baptista de Bordils i de Tamarit. En paral·lel a la línia principal se n'ha derivat una altra de secundària, encapçalada per Guillem Bordils, qui retria homenatge com a síndic d'Inca a Pere III el Cerimoniós, així com un grupuscle de Bordils dins el s. XV que tot indica que són descendents de l'esmentat Guillem.

Finalment, quant a la filiació gironina, no es poden aportar criteris sòlids ni documentals que lliguin els Bordils mallorquins amb els homònims de Girona, tot i que els antropònims d'ambdós grups, amb la successió de Bernats, Guillems, Francescs i Peres, siguin semblants fins al s. XV, o bé que també hagin destacat ambdós grups en l'activitat comercial com a drapers o moliners. La notícia de Narcís Bordils, gironí, assistit per familiars a Mallorca no és prou concloent. Queda per avaluar el fet que els Bordils mallorquins conservin entre les seves proves de noblesa el privilegi de la Cavalleria d'Alacantí concedit a Guillem Bordils, de la vegueria de Girona. Però el fet de no poder provar documentalment que el susdit Guillem sia el nostre Guillem IV Bordils i que tampoc el lligam d'aquest amb la branca secundària dels Bordils del s. XIV no s'ha pogut ratificat documentalment, obliga a deixar en el camp de l'especulació plausible la filiació gironina de la casa de Bordils.

Agraïments

A Carme Villalonga Planas –senyora àvia dels autors– i Francisca Villalonga Planas per servir i permetre la consulta de l'Arxiu Villalonga-Boneo. A l'historiador colombí Alfonso Enseñat de Villalonga pels seus comentaris i suggeriments.

6. Bibliografia

- Álvarez, D. 2012. "El testament del jurista Narcís de Sant Dionís (1458) i del seu germà Dalmau (1412)". *Cuadernos de Historia del Derecho* 19: 233-255.
- Álvarez, D. 2016. Introducció, edició i apèndix al *Compendium Constitutionum Generalium Cathalonie* de Narcís de Sant Dionís. Parlament de Catalunya, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; Barcelona; 516 pp.

- Barceló, M. 2013. "Els Massanet: poder econòmic i prestigi social (segle XV)". *Memòries de la Reial Acadèmia d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 23: 79-107.
- Bover, J. M. 1850. *Nobiliario mallorquíu dedicado a la Reina nuestra señora*. Imprenta de Pedro J. Gelabert: Palma; 455 pp. + 12p.
- Ferrer, M. T. 2012. "El comerç català a la baixa edat mitjana". *Catalan Historical Review* 5: 159-193.
- Guilleré, C. 1992. *Girona medieval. Crisis i desenvolupament (1360-11460)*. Diputació de Girona, Ajuntament de Girona: Girona; 96 pp.
- Guilleré, C. 1994. *Girona al segle IX*. Publicacions de l'Abadia de Monserrat: Barcelona; 2 vols. 269-283 + 3p.
- Guilleré, C. 1996. "Les élites urbaines catalenes à la fin du Moyen age: l'exemple géronas". A: Diversos autors, *Les élites urbaines au Moyen Age. Actes des congrès de la Société des historiens médiévistes de l'enseignement supérieur, 27e congrès Rome 1996*. SHMES: Rome;
- Llabrés, P. J.; Rosselló, R. 1998. *Inca en la història, 1229-1349*. Ajuntament d'Inca: Inca; 359pp.
- Martí, J. M. 2007. *De Bordils a Son Bordils*. Mímina: Girona; 135 pp.
- Molina Figueras, J. 2007. "De genere militari ex utroque parente. La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gòtica de Gerona". *Anuario de Estudios Medievales* 37: 741-780.
- Montaner, P. 1983. "El 'nobiliario' o la nostalgia del no ser". A: Bover, J. M. 1984. *Nobiliario mallorquíu dedicado a la Reina nuestra señora*. José J. de Olañeta, Editor: Palma; IX-XII.
- Montaner, P.; Morey, A. 1999. "Una referencia obligada para el estudio de la nobleza mallorquina: el alistamiento noble de 1712 y J. Ramis d'Ayreflor". A: Ramis d'Ayreflor, J. *Alistamiento noble de Mallorca de 1762. Noticias genealógicas, heràldicas y biogràficas de los individuos y familias continuados en el mismo*. Editor E y P Libros Antiguos: Madrid; I-XLIX.
- Murray, D.; Pasqual, A. 1999. *La casa y el tiempo. Interiores señoriales de Palma*. José J. de Olañeta, Ed.: Palma; 229 pp.
- Ramis d'Ayreflor, J. 1905. "Notas genealógicas. Familias extinguidas de Mallorca", III: Bordils. *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* 304: 89-97.
- Ramis d'Ayreflor, J. 1911. *Alistamiento noble de Mallorca de 1762. Noticias genealógicas, heràldicas y biogràficas de los individuos y familias continuados en el mismo*. Imprenta Amengual y Muntaner: Palma; I-XLIX.
- Sobrequés, S. 1969. "El Pretès 'Parlament de Peralada' i la cavalleria del Bisbat de Girona en l'interregne 1410-1412". *Anuario de Estudios Medievales* 6: 253-343.